

БІБЛІЙНА МУДРІСТЬ У ЛАТИНСЬКИХ АФОРИЗМАХ ЯК ЛІГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ

У статті розглядаються питання тісного зв'язку та плідного впливу Біблії на розвиток латинських афоризмів, які в свою чергу значно поповнили фразеологічні скарбниці багатьох європейських мов.

Біблія – Книга вічна, найцікавіша і найважливіша Книга з усіх книг. Нею захоплювалися й захоплюються всі: діти і молодь, літні і старі люди, бо вона є дороговказом для кожного з нас. Тому не дивно, що Біблія – найпоширеніша в світі Книга. У написанні її брали участь понад 40 осіб з усіх суспільних прошарків. Серед них були царі, священники, державні діячі, вчені, філософи, поети, селяни, пастухи, рибалки тощо.

Біблію можна читати – частково чи повністю – більш ніж 2100 мовами світу. Сьогодні Біблія доступна 98% населення нашої планети. За кількістю перекладів, видань і перевидань вона не має собі рівних серед усіх книг світу, бо жодну з них в історії людства не можна навіть порівняти з Біблією за кількістю надрукованих перекладів і примірників.

Крім того, сама Біблія була першою в історії друкованою книгою: її переклад латинською мовою, так званий «Вульгата», побачив світ у Майнці

1452–1455 рр. завдяки зусиллям Йоганна Гутенберга, який першим започаткував друкарську справу в Європі. Цього німецького винахідника книгодрукування зображували з розгорнутим аркушем паперу в руках, на якому був напис: «*Fiat lux*» – «Хай буде світло».

Біблія – найпопулярніша й найвеличніша Книга в історії розвитку всього людства. Вона – найважливіший, найчитабельніший, найбільше перекладний, видаваний і коментований твір. До Біблії звертались і звертатимуться завжди, кожне нове покоління людей перечитуватиме її по-новому, бо в ній ми знаходимо витoki добра, любові, всепрощення морального Божого закону. Адже перекази про Ісуса Христа, який віддав своє життя за людей, – вічні. За даними Книги рекордів Гіннеса, виданої в 1988 році, у період з 1815 по 1975 роки було надруковано 250000000 примірників Біблії. Це – величезна цифра.

Слово *Біблія* походить від старогрецького *ta biblia* – ‘книги’, але вона – єдина книга, хоча до її складу входить багато книжок, різних за часом написання, авторством, жанрами та стилями, навіть різних за мовою. Книги написані по-різному, усі вони об’єднані у так званий канон, тобто в автентичну збірку або каталог священних книг, написаних святими людьми під впливом Духа Святого.

Біблію почав писати великий політичний діяч, який отримав блискучу освіту в Єгипті, – пророк ізраїльтянин Мойсей. Він послуговувався старовинною єврейською мовою (івритом), що слугувала євреям за розмовну, а його народ, як ніякий інший, збирав ці книги і старанно їх зберігав. Розподіл книг Святого Письма на Старий і Новий Заповіти вказує, які книги були написані до народження Ісуса Христа, а які – після нього.

Старий Заповіт написаний старовинною єврейською мовою, і лише невеликі частини деяких книг – арамейською мовою, і зібраний разом за 40 років до народження Христа. Новий Заповіт написано в кінці I ст. після народження Ісуса старогрецькою мовою, оскільки ця мова була міжнародною на той час. Таким чином, Біблію писали протягом 16 століть, Новий Заповіт писався 100 років після народження Ісуса. У ньому релігія стає інтимнішою, духовнішою, уже не повторюються оповідання про війни, завоювання народів, а звіщається Царство Боже, яке є всередині нас.

Усі біблійні книги Старого Заповіту поділяють на канонічні і неканонічні. Канонічні завжди і всіма визнавалися Божими Книгами, які були написані в XV–V ст. до народження Христа, неканонічні – написано пізніше, десь у IV–I ст. до народження Ісуса. Ці книги викликають великий сумнів щодо своєї правдивості, євреї та протестанти й досі вважають їх за апокрифи – книги, яких не було давньоєврейською мовою, а були тільки старогрецькою.

Старий Заповіт містить у собі 39 книг без урахування 11 неканонічних. У Новому Заповіті всі 27 книг – канонічні. Таким чином, Біблія має всього 66 канонізованих Церквою книг. Які складаються з 1192 глав і 11 – неканонізованих – 169 глав. Уся Біблія – 77 книг – нараховує 1361 главу. Якщо щоденно читати 4 глави, то лише протягом року можна опанувати цю Книгу.

Біблія вперше була поділена на глави у 586 р. до народження Ісуса, в на вірші – приблизно в 900 році після народження Христа. Латинська «Вульгата» була першою Біблією, де Старий і Новий Заповіти мають як глави, так і вірші. Першим збирачем священних книг прийнято вважати досконалого вчителя Закону Божого священика Ездру (V ст. до н.е.).

Біблія була однією з перших великих книг, перекладених іноземною (старогрецькою) мовою, переклад якої – «Септуагінта» – з'явився приблизно у 250 році до н.е. Назва перекладу зумовлена тим, що над ним працювали 70 авторів 70 днів – по-грецьки «септуагінта» означає 70. Латинською мовою Біблію переклав у IV ст. н.е. знаменитий вчений Софроній Еусебій Гієронім (340–420 рр. н.е.). Переклад цей мав назву «Vulgata» (від латинського слова – *vulgus* – простий люд), що означає «народна, загальна, проста», бо латина, що нею послуговувався вчений, була мовою простолюду [6].

Давні римляни були знайомі з Біблією, особливо з Новим Заповітом, набагато раніше, бо він був написаний старогрецькою мовою, яку римляни добре знали. Обидві культури розвивалися в умовах взаємного впливу, що відкривало широкий доступ біблійних висловів у латинську мову. Пізніше ці біблійські були запозичені цілим рядом європейських мов, у тому силі й українською:

– **берегти як зіницю ока** – пильно зберігати, старанно доглядати, охороняти що-небудь;

– **бути притчею (во язицех)** – бути предметом загальних розмов, постійних пересудів;

– **відділяти кукіль від пшениці** – відокремлювати шкідливе від корисного, погане від доброго;

– **віра без діла мертва** – ідея набуває сили, стає плідною й дійовою лише тоді, коли підкріплена ділом, практичними починаннями;

– **каменя на камені не лишати** – руйнувати, знищувати дощенту, скасовувати;

– **наріжний камінь** – основа, найважливіша частина чого-небудь [1].

Слова, промовлені царями, пророками і єврейськими давніми вчителями, повторювалися в усіх кінцях світу католицькими, лютеранськими і православними пасторами. Протягом довгого часу релігійні книги були ледь не єдиним джерелом просвіти. За таких умов біблійні тексти западали дедалі глибше в душу народу, а біблійні вислови, які можна було почути як у церкві, так і поза нею, запам'ятовувалися і набували широкого вжитку. Як біблійні, так і крилаті латинські вислови давно вже стали здобутком загальнонародної української мови. Їх часто можна зустріти в українському красному письменстві в латинському графічному оформленні:

– **Multi sunt vocati. Pauci vera electi** – Багато покликаних, та вибраних мало;

– **Nolite iudicare et non iudicamini!** – Не осуджуйте, і вас не будуть осуджувати!

– **Quo vadis?** – Куди йдеш?

– **Quod scripsi, scripsi** – Що я написав, те написав;

– **Non est discipulus super magistrum** – Учень не вище від учителя;
– **Adversum stimulum calces jactare** – Проти рожна перти;
– **Docere omnes ambiunt, doceri pene nulli** – Повчати прагнуть усі,
прислухатися до повчань не прагне майже ніхто;

– **Dies diem docet** – Попередній день вчить наступний;

– **Diligentia in omnibus rebus valet** – Старанність важлива в усьому [1].

Чимало біблійних висловів прижилися в сучасній літературній мові настільки, що поповнили скарбницю української фразеології і вже навіть не сприймаються як біблійні:

– Голос волаючого в пустелі – **Vox clamantis in deserto**;

– Лікарю, вилікуй себе самого! – **Medice, cura te ipsem!**

– Метати бісер перед свинями – **Margaritas ante porcos mittere**;

– Шукайте і знайдете! – **Quaerite et invenietis!**

– Хто має вуха, хай слухає! – **Qui habet aures audiendi, audiat!**

– Людина намічає, а Бог постановляє – **Homo proponit, sed Deus disponit** [6].

Любов народу до афоризмів та їх художнє значення допомагають зрозуміти стійкий інтерес до Біблії та досягнути її місце в розвитку художньої літератури. Афоризм – кондєсований художній твір, підпорядкований логічному й зовнішньому ритмові, твір, що подобається своєю завершеністю, влучністю і можливістю різноманітного життєвого застосування, що здебільшого й становлять собою вислови, що зібрано в Біблії.

Список використаної літератури

1. Бабичев Н. Т., Боровский Я. М. Словарь латинских крылатых слов / Под ред. Я. М. Боровского. – М. : Русский язык, 1982. – 959 с.
2. Лапина М. С., Калининченко А. С., Феоктистова О. Д. Латинизмы в современных языках. – К. : Вища школа, 1985. – 190 с.
3. Латинский язык: Учебник / Под общ. ред. В. Н. Ярхо, В. И. Лободы. – М. : Просвещение, 1983. – 319 с.
4. Лугова О. Чи збагачують мову запозичення?: Сучасний синхронний зріз сталих словосполучень романського походження у німецькій мові // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2004. – № 3. – С. 166–172.
5. Фомина Н. Д., Бакина М. А. Фразеология современного русского языка. – М., 1985. – 60 с.
6. Цимбалок Ю., Кобів Й., Смурова Л., Латун Л. Біблійна мудрість у латинських афоризмах українською та англійською мовами : Науково-навчальний посібник. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 410 с.

Summary

Some questions of the close connection and fruitful influence of the Bible on the development of Latin aphorisms are examined in the article. Latin aphorisms fills phraseology treasury of European languages.